

SXEDIO-B.124

31.10.1988: Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΟΣ ΕΧΕΙ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΟΤΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ ΠΟΥ ΑΝΟΙΞΕ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΣΤΟΝ ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, ΤΗΝ ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΚΑΙ ΑΠΑΘΗ ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΕΤΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗ ΦΙΛΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΙΣΧΥΡΟΥ ΤΟΤΕ ΧΕΝΡΙ ΚΙΣΣΙΓΚΕΡ. ΗΠΑ, ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΑΝΕΧΘΗΚΑΝ ΤΙΣ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ. (Μέρος 15ο ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΑΚΕΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ)

Στο 15ο μέρος της Έκθεσης της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για τον φάκελο της Κύπρου αναφέρεται ότι η διάσκεψη της Γενεύης κατέρρευσε λόγω της στρατιωτικής ανισορροπίας στην Κύπρο, την ουδέτερη και απαθή στάση της Μεγάλης Βρετανίας και τη φιλοτουρκική στάση του Κίσσιγκερ ο οποίος, όπως τονίζεται, υπήρξε την περίοδο εκείνη της κατάρρευσης της Προεδρίας του Νίξον, ο απόλυτος κυρίαρχος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Αναφέρεται στην έκθεση:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ
ΑΤΤΙΛΑΣ 2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ασφαλώς αποκορύφωση του κυπριακού δράματος και των γεγονότων στην Κύπρο του 1974 είναι η περίοδος που επεκράτησε να ονομάζεται ως ΑΤΤΙΛΑΣ ΙΙ από την αντίστοιχη κωδική ονομασία που χρησιμοποιούσαν οι τούρκοι για τις στρατιωτικές τους επιχειρήσεις από την αυγή (ώρα 5.15) της 14ης Αυγούστου 1974 μέχρι τις 16 Αυγούστου 1974.

Παρά το περιορισμένο χρονικό διάστημα των στρατιωτικών επιχειρήσεων των (δύο ημέρες) τα αποτελέσματα των πολεμικών γεγονότων των ημερών αυτών σημάδεψαν ανεξίτηλα την κυπριακή υπόθεση και οδήγησαν:

Στη δημιουργία της πραγματικότητας που ζούμε επί **14** χρόνια τώρα με την κατοχή του **38%** του κυπριακού εδάφους από τις τουρκικές δυνάμεις της εισβολής. Στο διαμελισμό της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στο δράμα των προσφύγων και των αγνοουμένων. Στη μεταβολή του συσχετισμού των δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή. Στην επιδείνωση των από πριν τεταμένων σχέσεων Ελλάδας- Τουρκίας.

I

1. Οι επιχειρήσεις του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ δεν αποτελούν μεμονωμένο (αρχικό) γεγονός, αλλά συνέχεια του ΑΤΤΙΛΑ Ι (και των γεγονότων που μεσολάβησαν από την πρώτη εισβολή μέχρι την ολοκλήρωση στρατιωτικών επιχειρήσεων του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ δεν έχουμε ΑΠΟΒΑΤΙΚΗ ενέργεια κλίμακος και μέρους της Τουρκίας.

Όλες οι στρατιωτικές δυνάμεις της Τουρκίας που διεξήγαγαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ είχαν εγκατασταθεί στην ΚΥΠΡΟ πριν την έναρξη των εχθροπραξιών αυτής της περιόδου. Ητοι κατά την εισβολή (ΑΤΤΙΛΑΣ Ι) και το διάστημα της εκχειρίδας.

1.1. Η εισβολή (ΑΤΤΙΛΑΣ Ι) και το διάστημα της εκχειρίδας.

1.1. Η εισβολή των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο (ΑΤΤΙΛΑΣ Ι) έγινε την **20η** Ιουλίου **1974** και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις της φάσης αυτής επερατώθηκαν στις **22** Ιουλίου.

Είχε προηγηθεί η υπ' αριθμόν **353** απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (στη συνεδρίαση παρέστη και ο Μακάριος με την οποία δικαζόταν η τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η απόφαση αυτή συνιστούσε την κατάπαυση του πυρός, την έναρξη διαπραγματεύσεων και την αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων από την Κύπρο.

Ο χειρισμός των θεμάτων αυτών (αποδοχή της εκχειρίδας και της συμμετοχής της Ελλάδας στη

διάσκεψη της 24/7 στην Γενεύη) έγινε από τον αρχηγό ΓΕΝ Αραπάκη, επειδή η χουντική κυβέρνηση είχε χάσει τον έλεγχο της κατάστασης και κυριολεκτικά είχαν εξαφανισθεί οι αρμόδιοι "υπουργοί" και ο ίδιος ο "πρωθυπουργός" Ανδρουτσόπουλος.

1.2 Στις 24 Ιουλίου 1974 η δικτατορική Κυβέρνηση κατέρρευσε και παρέδωσε την εξουσία στην υπό τον κ. Καραμανλή κυβέρνηση αποτελούμενη από πολιτικά πρόσωπα, την αποκαλούμενη "Κυβέρνηση εθνικής ενότητας".

Επομένως από το χρονικό αυτό σημείο (24.4.74) μέχρι και τον τερματισμό των στρατιωτικών επιχειρήσεων του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ την ευθύνη για τους χειρισμούς (διπλωματικούς και στρατιωτικούς) έχει η Κυβέρνηση Εθνικής ενότητας υπό τον κ. Κ. Καραμανλή.

Οι εκτιμήσεις της ήδη διαμορφωμένης κατάστασης (τετελεσμένα γεγονότα) αλλά και οι σκέψεις για τους περαιτέρω χειρισμούς από την Κυβέρνηση Εθνικής ενότητας διατυπώνονται σαφώς στην από 30.5.87 επιστολή του πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή προς την επιτροπή μας (σελ. 6,7 και 8).

Αναφέρει ο Καραμανλής επί λέξει:

"Όταν η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ανέλαβε την εξουσία στις 24 Ιουλίου βρέθηκε προ των εξής δεσμευτικών τετελεσμένων γεγονότων: Της εισβολής των τούρκων στην Κύπρο, της αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας, της συμφωνίας περί καταπαύσεως του πυρός και της συμμετοχής της Ελλάδος τη διάσκεψη της Γενεύης.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές η Κυβέρνηση δεν είχε παρά να ακολουθήσει το δρόμο του διπλωματικού αγώνα για να περισώσει ό,τι θα ήτο δυνατόν να περισωθεί.

Προς τούτο την επομένη της ορκωμοσίας του ο αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως και υπουργός των Εξωτερικών κ. Μαύρος ανεχώρησε για την Γενεύη, προκειμένου να μετάσχει στη διάσκεψη στην οποία εκτός της Ελλάδος και της Τουρκίας, μετείχε και η Αγγλία διά του υπουργού της επί των Εξωτερικών κ.

Κάλλαχαν.

Στην πρώτη φάση της διασκέψεως, που διήρκεσε από τις **25** έως τις **30** Ιουλίου σημειώθηκε κάποια πρόοδος, που επιβεβαιώθηκε και με το επίσημο κοινό ανακοινωθέν των τριών υπουργών της **30ης** Ιουλίου.

Η διάσκεψη αφού διέκοψε για λίγες μέρες τις εργασίες της, τις επανέλαβε στις **8** Αυγούστου με τη συμμετοχή πλέον και των εκπροσώπων των δυο Κοινοτήτων κ.κ. Κληρίδη και Ντενκτάς.

Εν τω μεταξύ όμως και κατά τη διάρκεια της διακοπής των εργασιών της διασκέψεως οι τούρκοι, επωφελούμενοι από τη σύγχυση που προκάλεσε η αποδιοργάνωση της Εθνοφρουράς και η μετακίνηση των πληθυσμών, παρεβίαζαν τα συμφωνηθέντα κατά την πρώτη φάση της Διασκέψεως και ενίσχυαν αυθαίρετα τις θέσεις τους και τις δυνάμεις της εισβολής.

Τις ενέργειες αυτές των τούρκων τις κατήγγειλα με το από **28** Ιουλίου συνημμένο μήνυμα μου προς τον κ. Ετζεβίτ, διά του οποίου απέκρουα και την πρόταση του περί συναντήσεως μας, θέτων ορισμένους όρους για την πραγματοποίηση της.

Η κακόπιστη αυτή συμπεριφορά των τούρκων ήταν φυσικό να προκαλέσει τη δισπιστία και τις ανησυχίες της ελληνικής κυβερνήσεως, η οποία έκρινε ότι όφειλε να εξετάσει το ενδεχόμενο νέων εχθροπραξιών στην Κύπρο, που οδηγούσαν πιθανώς και σε πόλεμο με την Τουρκία. Με τα δεδομένα αυτά εγένοντο αλληπάλληλες συσκέψεις με τη στρατιωτική ηγεσία για να εκτιμηθούν αφενός η εν γένει στρατιωτική κατάσταση της χώρας και αφετέρου οι δυνατότητες αναμετρήσεως με την Τουρκία τόσο στην Κύπρο όσο και στο Αιγαίο και τη Θράκη.

Στις **3,13** και **14** Αυγούστου συνεκάλεσα συσκέψεις των οποίων επισυνάπτω τα πρακτικά, με τη στρατιωτική ηγεσία και τους αρμόδιους υπουργούς. Κατά τις συσκέψεις αυτές διεπιστώθη η πλήρης αδυναμία στρατιωτικές επεμβάσεως στην Κύπρο, καθώς και ευρύτερες πολεμικές αναμετρήσεις με την Τουρκία. Και τούτο όχι μόνο διότι η τελευταία αυτή

διέθετε μεγάλη αριθμητική υπεροχή απέναντι μας εις όλα τα μέτωπα, ένα σχεδόν προς τρία, όχι μόνο διέθετε αποφασιστικά γεωγραφικά πλεονεκτήματα, αλλά κυρίως διότι εις μεν την Κύπρο, η Εθνοφρουρά είχε πλήρως αποσυντεθεί εις δε την Ελλάδα οι Ενοπλες Δυνάμεις ήσαν αποδιοργανωμένες και άοπλες, όπως απέδειξε η κωμικοτραγική επιστράτευση της **21ης** Ιουλίου.

1.3 Θεωρούμε αναγκαίο να παραθέσουμε επί λέξει" το κείμενο του σημείου αυτού της επιστολής Καραμανλή. Διότι:

Οι αποφάσεις που πάρθηκαν την εποχή εκείνη, κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες στην Ελλάδα και στην Κύπρο και η ταχύτητα με την οποία εξελίχθηκαν τα γεγονότα και ανεξάρτητα από τις τυχόν προθέσεις, δεν ήταν δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης και λήψης απόφασης σε επίπεδο Υπουργικού Συμβουλίου, το οποίο στην καλύτερη περίπτωση απλώς ενημερωνόταν (δεν υπάρχουν πρακτικά του υπουργικού Συμβουλίου που να έχουν καταχωρηθεί συζητήσεις για το κυπριακό στο διάστημα αυτό).

Ετσι, από τα πράγματα, τις αποφάσεις και τους χειρισμούς της περιόδου αυτής, επηρέασαν με τις απόψεις που διατύπωσαν συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα που κατείχαν συγκεκριμένες θέσεις "κλειδιά" στο μηχανισμό άσκησης εξουσίας. Και αυτοί είναι:

α. Σε πολιτικό επίπεδο: Ο πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής. Ο υπουργός Εθνικής Αμυνας κ. Ευάγγ. Αβέρωφ και ο υπουργός Εξωτερικών κ. Γεώργιος Μαύρος.

β. Σε στρατιωτικό επίπεδο: Βασικά αρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων (Μπονάνος, Γαλατσάνος, Αραπάκης, Παπανικολάου) που κατείχαν τις θέσεις αυτές και στην προηγούμενη δικτατορική κυβέρνηση μαζί με τους επιτελείς τους.

Επίσης ο στρατηγός Καραγιάννης που ανέλαβε αρχηγός ΓΕΕΦ από τις **6** Αυγούστου **1974**.

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ- ΑΓΓΛΙΑΣ-ΝΑΤΟ ΣΤΟΝ ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ

Το σημαντικότερο ίσως ρόλο στην εξέλιξη της

φάσης αυτής της κυπριακής τραγωδίας διαδραμάτισαν οι ενέργειες (πράξεις- παραλείψεις) των Κυβερνήσεων ΗΠΑ- Αγγλίας και επίσης της συμμαχίας του ΝΑΤΟ.

Η στάση των τριών αυτών σημαντικών παραγόντων όχι μόνο δεν ήταν η αποτρεπτική των παράνομων τουρκικών ενεργειών, αλλά αντιθέτως με τις πράξεις και παραλείψεις τους ανέχθηκαν και τους ενθάρρυναν.

Είναι χαρακτηριστική η αναφορά του αρχηγού ΓΕΕΦ Καραγιάννη στην έκθεση προς ΑΕΔ του Σεπτεμβρίου 1974 που συνέταξε το 2ο ΕπΓ (Επιτελικό Γραφείο) του ΓΕΕΦ Τμήμα Ι, όπου στη σελ. 8 παρ. ζ αρ.4 γράφει ότι ο ναυτικός αποκλεισμός του νησιού από τους τούρκους έγινε τη συγκαταθέσει ή τη ανοχή τουλάχιστον των εγγύς περιπλεόντων βρετανικών αμερικανικών στόλων και έτσι υποβοήθησαν την τουρκικήν αδιαλλαξίαν και επιθετικότητα. Περιορίστηκαν δε σε συστάσεις (πάντοτε και προς τις δυο πλευρές ισομερώς) παραγνωρίζοντας επιδεικτικά το γεγονός ότι επιτιθεμένη ήταν η Τουρκία.

Ειδικότερα:

2.1. ΗΠΑ:

Είναι βεβαιωμένο ότι ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής είχε επαφές με την αμερικανική Κυβέρνηση στις 13, 14 και 16 Αυγούστου (σελ. 14 επιστολής Καραμανλή προς επιτροπή).

Είναι χαρακτηριστική η θέση των ΗΠΑ όπως διατυπώνεται στην επιστολή Κίσιγκερ προς Καραμανλή της 13.8.74 (σελ. 2 και 3).

Γράφει επί λέξει ο Κίσιγκερ:

" Είμαι πεπεισμένος ότι η λύση του Κυπριακού προβλήματος πρέπει να βρεθεί μέσα στα πλαίσια της διαπραγματεύσεως στη Γενεύη και κατηύθυνα τελευταία τις προσπάθειες μου στην αποθάρρυνση μονομερών κινήσεων οποιασδήποτε φύσεως, που θα μπορούσαν να παραβιάσουν αυτές τις διαπραγματεύσεις. Υπήρξε από την αρχική άποψη μου ότι μόνο μέσω της συναινέσεως (consensus) των μερών θα ανακύψει μία ρύθμιση που όλοι ενδιαφερόμενοι να

την θεωρούν ότι προστατεύει τα νόμιμα σώφρονα τους. Υπάρχουν βέβαια, νέες πραγματικότητες στην Κύπρο που προκλήθηκαν εν μέρει από την προηγούμενη ελληνική Κυβέρνηση.

Επιθυμώ να γνωρίσετε ότι μίλησα στον Πρωθυπουργό Ετζεβίτ για να υπογραμμίσω όπως υπογραμμίζω και σε σας, ότι είναι σημαντικό να αντιμετωπίσουν με εύκαμπτο τρόπο και τα δύο μέρη τις διαπραγματεύσεις πάνω σε κρίσιμα θεματα, όπως είναι οι συνταγματικές ρυθμίσεις.

Είμαι πλήρως ενήμερος των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Κυβέρνηση σας και επιθυμώ να σας επαναλάβω τον θαυμασμό μου για τον ικανότατο τρόπο με τον οποίο το χειρίζεσθε. Αναγνωρίζω επίσης ότι όσο γρηγορότερα αφήσουμε πίσω μας το κυπριακό πρόβλημα, τόσο καλύτερα θα μπορέσει να προχωρήσει η κυβέρνηση σας σχετικά με άλλα σημαντικά ζητήματα. Από πλευράς μας, θα προτιμούσαμε κι εμείς μια σύντομη λύση και προς αυτόν τον σκοπό είμαστε πρόθυμοι να φανούμε όσο πιο χρήσιμοι μπορούμε στην Ελλάδα και τα άλλα μέρη καθώς αναζητούν μια λύση μέσω διαπραγματεύσεων".

Και η απάντηση του κ. Καραμανλή με προσωπική του σημείωση στο τέλος της έχει ως εξής:

"Να βεβαιώσετε τον κ. Κίσιγκερ ότι η Ελληνική αντιπροσωπεία θα προσέλθη και σήμερα εις την διάσκεψιν, ίνα αποδείξη την καλή της πίστη και σας πιστώση με τον αναγκαίον χρόνον, ίνα καταβάλητε προσπάθειαν προς λογίκευσιν της Τουρκίας.

Χθες το απόγευμα οι τούρκοι εζήτησαν τελεσιγραφικώς από την ελληνικήν αντιπροσωπεία να προσέλθη την 10ην νυκτερινήν ώραν εις συνεδρίασιν προκειμένη να τεθή υπόψιν της το σχέδιον που είχεν ετοιμάσει ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας. Η ελληνική αντιπροσωπεία απήντησεν ότι θα ήτο προτιμότερον να πραγματοποιηθή η συνεδρίασις σήμερα (13.8.74) εις τρόπον ώστε να έχη χρόνον, όπως αφ' ενός μελετήση το τουρκικόν σχέδιο, αφ' ετέρου δε να παρουσιάση η ελληνοκυπριακή πλευρά αντισχέδιον.

Οι τούρκοι εδήλωσαν κατά τρόπον εκβιαστικόν, ότι αν δεν προσήρχετο η ελληνική αντιπροσωπεία την ζητηθείσαν ώραν, θα διέκοπτον τας συνομιλίας και η Τουρκία θα ανελάμβανε ελευθερίαν δράσεως.

Οπως αντιλαμβάνεσθε υπό τας συνθήκας αυτάς είναι σχεδόν αδύνατον, να αναμένη κανείς αποτελέσματα από την διάσκεψιν της Γενεύης, διότι η κακοπιστία των τούρκων είναι δεδομένη. Αρκεί να σημειωθή ότι χθες την μεσημβρίαν η ελληνική Κυβέρνησις, ίνα διευκολύνη την δημιουργίαν κλίματος, που θα επέτρεπε μίαν λογικήν συζήτησιν, προέβη εις τας γνωστάς παραχωρήσεις επί του θέματος των αιχμαλώτων και των τουρκοκυπριακών θυλάκων. Οι τούρκοι αντί ως ηλπίζετο να γίνουν διαλλακτικώτεροι, το εσπέρας έκριναν περισσότερο την θέσιν των. Οπως είχα την ευκαιρίαν αν πω και εις τον κ. Χάρτμαν (**HARTMAN**) το πρόβλημα δεν ευρίσκεται πλέον εις τας Αθήνας ή εις την Κύπρον. Ευρίσκεται εις την Αγκυραν. Και συνίσταται εις το γεγονός ότι η Τουρκία κατέχεται από τον περιορισμόν, να εκμεταλλευθή την βλακείαν της ελληνικής χούντας κατά τρόπον απαράδεκτον διά την σημερινήν Κυβέρνησιν. Αν η Τουρκία δεν απαλλαγεί αυτού του πειρασμού, είναι αδύνατον να εξευρεθή ειρηνική λύσις του προβλήματος. Θα πρέπει, επίσης να πήτε εις τον κ. Κίτσιγκερ ότι η Ελλάς δεν προκαλεί, αλλά αν ευρεθή προ του διλήμματος: Πόλεμος ή ταπεινώσις, κατ' ανάγκην θα προτιμήσωμεν τον πόλεμον, όπως θα έκαμε οιαδήποτε χώρα, μικρά ή μεγάλη. Οσον αφορά εμέ προσωπικώς θα αντιμετωπίσω το δίλημμα ή να αποδεχθώ τον πόλεμον ή να παραιτηθώ (εις το σημείον αυτό ο κ. Τάσκα μου είπεν ότι και το ένα και το άλλο θα αποτελούσαν καταστροφήν. Εν τέλει είπα ότι είναι καιρός να τερματίζεται η τακτική των συμβουλών και των ευχών.

Οτι πρέπει οι ΗΠΑ να ασκήσουν έμπρακτον πίεσιν επί της Τουρκίας ώστε να λογικευθή. Και προσέθεσα ότι όχι μόνον γνωρίζει η αμερικανική κυβέρνησις ποία πλευρά έχει το άδικον, αλλά έχει και

τα μέσα να επιβάλει το δίκαιον. Αν δεν το πράξει εγκαίρως, θα είναι υπεύθυνη διά την καταστροφήν, η οποία ήδη διαγράφεται".

Προσωπικό Σημείωμα του κ. Καραμανλή

"Ένα σχεδόν εικοσιτετράωρο αργότερα-λίγο πριν από τα χαράματα της 14ης Αυγούστου- ο κ. Κίσιγκερ μου τηλεφώνησε και με παρακάλεσε να συστήσω στην αντιπροσωπεία μας στη Γενεύη να μην διακόψει τις συνομιλίες, για να έχει τη δυνατότητα να παρέμβει. Προτού όμως επικοινωνήσω με τον κ. Μαύρο, η Τουρκία εξαπέλυσε την επίθεση της.

Επίσης στην ευθύνη των ΗΠΑ αναφέρεται και ο υπουργός Εξωτερικών κ. Γ. Μαύρος στο από 2.7.87 σημείωμά του προς την επιτροπή μας. Αναφέρει συγκεκριμένα ο κ. Μαύρος (σελ. 4 παρ.2):

Οι σημαντικότεροι κατά τη γνώμη μου λόγοι που οδήγησαν τη Διάσκεψη της Γενεύης σε αποτυχία και άνοιξαν το δρόμο για τον Ατίλα ΙΙ υπήρξαν.

Η στρατιωτική ανισορροπία στην Κύπρο, η ουδέτερη και απαθής στάση της Μεγάλης Βρετανίας και η φιλοτουρκική στάση του Κίσιγκερ ο οποίος υπήρξε-την περίοδο εκείνη της κατάρρευσης της Προεδρίας του Νίξον- ο απόλυτος κυρίαρχος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Θυμάμαι σχετικά ότι ο Κάλλαχαν, την παραμονή του Ατίλα ΙΙ μου είπε ότι ο Κίσιγκερ ήταν απρόθυμος να ασκήσει πίεση επί της Τουρκίας προκειμένου να παρεμποδίσει την προέλαση των στρατευμάτων της στην Κύπρο. Η στάση αυτή του Κίσιγκερ έδινε στον Κάλλαχαν, ο οποίος ισχυριζότο η χώρα του αδυνατούσε να ενεργήσει μονομερώς, χωρίς την υποστήριξη των ΗΠΑ ή των Ηνωμένων Εθνών, το αναγκαίο πρόσχημα για να αποφύγει να αναλάβει τις ευθύνες που απέρρεαν από το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία ήταν και είναι, Εγγυήτρια Δύναμη της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η ειδική Επιτροπή του βρετανικού Κοινοβουλίου που εξήτασε το Κυπριακό,

στο πόρισμά της, το **1976** αναφέρει ότι η Μ. Βρετανία είχε το νομικό δικαίωμα, την ηθική υποχρέωση και τη στρατιωτική δυνατότητα, να επέμβει στην Κύπρο τον Ιούλιο και Αύγουστο, του **1974** και δεν επενέβη για λόγους που η Βρετανική Κυβέρνηση αρνήθηκε να εξηγήσει".

2.2 ΑΓΓΛΙΑ

Για τον αρνητικό ρόλο της Αγγλίας που με τις συγκεκριμένες της ενέργειες υποβοήθησε στην εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Τουρκίας στην Κύπρο αναφέρεται στην επιστολή του προς την επιτροπή ο Κ. Καραμανλής (σελ. **12**). Λέγει επί λέξει:

" Την επομένη το πρωί, δηλαδή της **15ης** Αυγούστου, συνεκάλεσα και νέα σύσκεψη κατά την οποία, αφού διαπιστώσαμε και πάλι την αδυναμία στρατιωτικής επεμβάσεως στην Κύπρο, ανέθεσα στον κ. Μαύρο να ζητήσει από την αγγλική κυβέρνηση, όπως, υπό την ιδιότητα της ως εγγυήτριας δυνάμεως, προσφέρει, αεροπορική κάλυψη στην αποστολή αυτή. Η αγγλική κυβέρνηση όχι μόνο ηρνήθη τη συνδρομή της, αλλά και χαρακτήρισε τη σχεδιαζόμενη επιχείρηση αναποτελεσματική και πολλαπλώς επικίνδυνη.

Φυσικά δεν είναι το μόνο γεγονός που αποδεικνύει τον αρνητικό ρόλο της Αγγλίας στην εξέλιξη των τουρκικών επιχειρήσεων κατά της Κύπρου.

2.3. NATO

Ο Κ. Καραμανλής στην επιστολή του (επίσης σελ. **12**) βάλλει ευθέως κατά της στάσης που τήρησε η συμμαχία του NATO και την κατηγορεί για αδράνεια από οφειλομένη ενέργεια προς αποτροπή της εγκληματικής ενέργειας των τούρκων. Γράφει επί λέξει:

"Την ίδια μέρα κατήγγειλα στην Διεθνή κοινή γνώμη το έγκλημα αυτό της Τουρκίας με την συνημμένη δήλωσή μου. Σύγχρονως η Κυβέρνησή μου,

διαμαρτυρούμενη για την αδράνεια της συμμαχίας στην Κυπριακή κρίση, ανακοίνωσε την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, με σκοπό αφ' ενός μεν να προβάλλει εντονότερα στη διεθνή ή κοινή γνώμη το δράμα της Κύπρου, αφετέρου δε να ασκήσει πίεση των συμμάχων μας, να επέμβουν ενεργά στο κυπριακό. Η ενέργεια αυτή της Κυβερνήσεως προκάλεσε ως ήτο φυσικό, ζωνρή εντύπωση με αποτέλεσμα τα μεν Ηνωμένα Έθνη, στα οποία προσέφυγε η Ελλάς, να καταδικάσουν με τις υπ' αριθμόν. **357, 358, 359, 360** και **361** αποφάσεις τους, την Τουρκία, ότι δε ΗΠΑ να επιβάλουν εις αυτήν το γνωστό ΕΜΠΑΡΚΟ, το οποίο όμως ήρθη τον Ιούλιο του **1978** κάτω από τις εκβιάσεις, αλλά και τις δόλιες διαβεβαιώσεις της Τουρκίας ότι η άρση του ΕΜΑΡΓΚΟ θα διευκόλυne τη λύση του Κυπριακού".

Η πιο πάνω αναφορά στο ρόλο των ΗΠΑ- Αγγλίας- ΝΑΤΟ

αφορά μόνο το χρονικό σημείο της έναρξης των στρατιωτικών επιχειρήσεων του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ και τις ενέργειες τους μια ή δυο μέρες προηγουμένως".

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΗΠΑ-ΑΓΓΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΙΟΥΛΙΟΥ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1974

3.1. Η ευθύνη της Μ.Βρετανίας σε σχέση με τον Ατίλλα ΙΙ είναι τεραστία. Και τούτο, γιατί ενώ είχε υποχρέωση να επέμβει στην Κύπρο, ως εγγυήτρια δύναμη, σύμφωνα με τις συνθήκες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, από τις **15.7.74** (Πραξικόπημα- Ατίλλας Ι) δεν το έπραξε. Αλλά δεν το έπραξε ούτε κατά τα γεγονότα του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ οπότε φάνηκαν περίτρανα οι πραγματικές προθέσεις των τούρκων. Αντίθετα, όπως αποδεικνύεται από τις επιστολές Κων/νου Καραμανλή και Γεωργίου Μαύρου προς την Επιτροπή μας, την έκθεση Σεμερτζάκη, καθώς και τις καταθέσεις των μαρτύρων ενώπιον της επιτροπής, η Μ. Βρετανία τήρησε καθ' όλη τη διάρκεια των γεγονότων των Ατίλλα Ι και

II στάση φιλοτουρκική.

Η άποψη αυτή ενισχύεται επίσης και από το πόρισμα της ειδικής Επιτροπής του βρετανικού Κοινοβουλίου που εξέτασε το κυπριακό το **1976** και που έχει ως εξής:

"...Η Μ. Βρετανία είχε το νομικό δικαίωμα, την ηθική υποχρέωση και τη στρατιωτική δυνατότητα να επέμβει στην Κύπρο τον Ιούλιο και Αύγουστο του **1974** και δεν επενέβη για λόγους που η βρετανική κυβέρνηση αρνήθηκε να εξηγήσει..."

3.2. Σημαντικά στοιχεία για το ρόλο που διαδραμάτισαν κυρίως, οι διάφορες υπηρεσίες των ΗΠΑ και της Αγγλίας την περίοδο της κρίσης του κυπριακού (Ιούλιος-Αύγουστος **1974**) περιλαμβάνονται στην κατατεθείσα στην Επιτροπή μας έκθεση του Ταξιάρχου της Αεροπορίας ΠΑΥΛΟΥ ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ που έχει συνταχθεί τον Ιούλιο του **1976** κατόπιν εντολής του ΓΕΑ από **5.11.74**. Αναφέρονται στην έκθεση:

Σελ. **15** παρ. β)...Επίσης την **18.7.74** εστάλη από ΑΚΕΔ Σόφιας προς ΑΕΔ /2α ΜΕΟ, με κοινοποίηση εις αρχηγεία και ΚΥΠ το ακόλουθον σήμα:

" Αναφέρεται ότι Στρατιωτικός Ακόλουθος ΗΠΑ την **16.7.74** ενημερώθη υπό αρχών του, ότι την **3ην** και **6ην** Ιουλίου εκατόν πενήκοντα (**150**) αεροσκάφη **TURBOPROP** μεγάλα μεταφορικά επεριπτάθησαν από ρώσων προς Ουγγαρίαν και αφού υπεριπτάθησαν περιοχής **ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ** κατηυθύνθησαν προς Νοτιανατολικά με άγνωστον προορισμόν. Ιχνη πτήσεως αεροσκαφών από **5** έως **8** χιλιάδες πόδες. Κατεβλήθη προσπάθεια διά τυχόν εντοπισμόναν ανωτέρω εν **ΟΥΓΓΑΡΙΑ**".

Η ανωτέρω πληροφορία δεν επιβεβαιώθη από εθνικάς πηγάς, τουναντίον από αλληλογραφίαν ήτις διεξήχθη μεταξύ ΑΕΔ και ΑΚΕΔ/ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ-ΒΟΥΚΟΡΕΣΤΙΟΥ και ΛΟΝΔΙΝΟΥ, μέχρι της **10.8.74** διαφαίνεται ότι αμερικανικάί και βρετανικάί υπηρεσίαι εχάλκευσαν πληροφορίας περί δήθεν σοβιετικών κινήσεων, προς εκφοβισμόν Ελλάδος

δι' απειλήν εκ Βορρά, ίνα μη επέμβη στρατιωτικώς εις Κύπρον. Η προσπάθεια αυτή και το πνεύμα αποτροπής επεκράτησεν και μεταξύ των διπλωματικών κύκλων ετέρων συμμάχων χωρών εις Αθήνας".

"...B. Οσάκις διεπιστώθη προσπάθεια των αμερικανικών και βρετανικών υπηρεσιών διά τη χάλκευσιν πληροφοριών περί δήθεν σοβιετικών κινήσεων εις χώρας του ΣΥ.ΒΑΡ (Συμφώνου Βαρσοβίας-κομμουνιστικού αντιπάλου στρατιωτικού συνασπισμού του ΝΑΤΟ) με σκοπόν την πρόκλησιν ανησυχιών διά την αύξησιν της απειλής εκ ΒΟΡΡΑ, προς εκφοβισμόν της Ελλάδος ίνα μη επιχειρήση στρατιωτικήν επέμβασιν εις ΚΥΠΡΟΝ.

"Σελ. 30 παρ. 9): Περί την 20.08.00 διεπιστώθησαν αι πρώται αμερικανικάί αντιρρήσεις των ενταύθα κλιμακίων. Ούτω ανεφέρθη εις ΚΕ/ΑΑ ότι οι αμερικανοί καταβιβάζουν τα πυρηνικά όπλα εκ των ημετέρων αεροσκαφών κρούσεως.

(Σελ.34)" Αργότερον και περί ώραν 20 19 15 ανεφέρθη υπό της 28 ΤΑΔ ότι από της πρωίας διεπιστώθησαν συνεχείς περιπολίας αμερικανικών αεροσκαφών του 6ου στόλου μεταξύ Καστελλόριζου και Σητείας, πιθανώς προς παρεμπόδισιν τυχόν ημετέρας αεροπορικής επιθετικής ενέργειας προς ΚΥΠΡΟΝ".

"Διαπιστώσεις- συμπεράσματα εκ της συμμαχικής δραστηριότητος (ΗΠΑ- ΗΒ):

α) Κατά τας 18,19 και 20 Ιουλίου 1974 παρερηρήθη ηυξημένη αεροπορική δραστηριότης της Βρετανικής αεροπορίας, επί άξονος και κειμένου μεταξύ Κρήτης- Ρόδου-Κύπρου (πορεία 040-220).

β). Κατά την 20.7.74 διεκόπη επικοινωνία μεταξύ ΕW/ΕΗΡΟΥ και Αγγλικού ΚΑΕ Κύπρου (CAPE GATA) την πρωτοβουλίαν του τελευταίου προφανς διά τον περιορισμό των ημετέρων δυνατοτήτων προς λήψιν πληροφοριών δεδομένου ότι η εν λόγω γραμμή διέρχεται διά του F/S Τουρκίας.

γ). Κατά την 20.7.74 απεκρούσθησαν υπό ημετέρων αεροσκαφών αεραμύνης αεροσκάφη της ΡΑΦ ιπτάμενα εντός του ελληνικού FIR (20 ν.μ. Βορείως Αγίου

Νικολάου ΚΡΗΤΗΣ) ταύτα κατά τη αναγνώρισιν έλαβον θέσιν επιθετικήν.

δ). Την **20.7.74** και μεταξύ των ωρών **15.04-22.20**, απεκαλύφθησαν **14** ίχνη αεροσκαφών του **6ου** στόλου εκτελούντα ασυνήθεις πτήσεις εντός του ελληνικού **FIR** και εις απόστασιν **60** ν.μ. Ντοτίως και ανατολικώς Κρήτης μέχρι Ρόδου, δημιουργούντα ένα είδος φράγματος μεταξύ του ημετέρου εναερίου χώρου και του τοιούτου της Κύπρου (προφανώς παρεμπόδισιν τυχόν ημετέρας αεροπορικής ενέργειας προς Κύπρον).

ε). Την αυτήν ημέραν **20.7.74** ημέτερον ζεύγος αεροσκαφών **F-5** ενεπλάκη μετά ζεύγους **F-4** του **6ου** στόλου ιπτάμενα εις περιοχήν ΜΗΛΟΥ.

Ο ημέτερος σχηματισμός ευρεθείς εις πλεονεκτικήν θέσιν, ητήσατο άδειαν εκτελέσεως βολής κατά του αμερικανικού σχηματισμού, πλην όμως τούτο δέν εκρίθη.

στ). Την **21.07.00** επτά αμερικανικά πολεμικά πλοία ευρίσκοντο περίπου **70** ν.ν. (Ναυτικά Μίλια) Ν.Δ. Κύπρου κατευθυνόμενα προς την νήσον. Την **21.15.30** ενετοπίσθη υπό ημετέρου αεροσκάφους ναυτικής συνεργασίας εις περιοχήν Καφηρέως αμερικανικόν φορτηγόν πλοίον μεταφέρον πιθανώς κινητήρας αεροσκαφών και κατευθυνόμενον προς Δαρδανέλια.

Η). Περί την **22.10.00** το βρετανικόν ελικοπτεροφόρον ΕΡΜΗΣ ευρίσκετο εγγύς των ακτών ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ. Κατά την ημέραν ταύτην έλαβεν χώραν η κύρια αποβατική προσπάθεια των τούρκων εις Κύπρον. Εκ τηλεπικοινωνιακής υποκλοπής διεξήχθη ότι τούτο συνειργάζετο μετά των τούρκων.

θ). Την **22.24.14** η Τ/Κ Διοίκησις Λευκωσίας ανέφερεν προς Τουρκίαν ότι το αγγλικόν πολεμικόν πλοίον **AGRATUR** (τουρκική ονομασία) ευρίσκετο εις τον κόλπον προφανώς ΚΥΡΗΝΕΙΑΝ) και δεν θα απέπλεε προς ΒΟΡΡΑΝ μέχρι νεωτέρας διαταγής".